

”Uppoutumalla pääsee sinuiksi”

Andy Hamilton

Mitä musiikki on? Mitä se merkitsee? Olen määritellyt musiikin ”taiteeksi pienellä ’t’:llä”. Se on ”olennaisesti esteettisiin päämääriin tähtäävä ja säveliä aineksenaan hyödyntävä taitokäytäntö”¹. Näin vähäpuheisesti määriteltynä kaikki riippuu erosta taiteeseen isolla T:llä. Useimmat ymmärtävät sillä nykyään korkeaa tai kaunotaidetta. Ei määritelmä kuitenkaan aivan mitätön ole: se korostaa, että musiikki pyrkii tuottamaan esteettisen kokemuksen. Riittäisi lisätä jotain latteimmin tuotetetuista popmusiikista ja *muzakista* jonakin todella epäesteettisenä. Selityksessä hahmotellaan myös musiikin ja äänitaiteen välistä rajaa, jota käsittelem teoksessani *Aesthetics and Music*².

Musiikilla ei selvästikään ole propositionaalista merkitystä. Tämä ei tarkoita, että musiikki on, kuten moukkapölvästi Steven Pinker väitti, ”kuulojuustokakkua”, joka tarjoaa pelkkää vähämielistä aistiärsytystä³. Arvelen, että hän on ymmällään ilman kehitysopillista selitystä sille. Minusta tässä ei ole mitään ällistytävää: ei evoluutio voi selittää kaikkea. Vaikka se saattaakin Bernard Williamsin painottamaan tapaan selittää kulttuurin ihmimillistä kehittämistä, se ei pysty selittämään musiikin syntymisen kaltaisia yksittäisiä kulttuurisia kehityskulkuja⁴.

Musiikki on yksi kielettömistä ajattelemismuodoista. Sitä voisi kuvata äänillä ajattelemiseksi. Tuotetetuinkin pop sisältää jonkinmoisen ajattelun vähimmäistason, joskin usein huikaisevan matalan. Tämä väite taitaa tehdä minusta elitistin... (Ymmärtääkseni ihmisten ja muiden kädellisten tietokyvyn tutkimuksessa kielitieteelliset esitykset joutuvat yhä useammin syrjään ekologista psykologiaa tähdentävien selontekojen tieltä. Mainitsen kuitenkin Pinkerin näkemykset, koska ne ovat verraten tunnettuja.)

Miksi yhä kuuntelemme musiikkia?

Yksi syy on musiikin ihmimillistä hyvinvointia edistävä vaikutus. Se ravitsee meitä henkisesti ja tuntuu siksi perin sopivalta merkittäviin tapahtumiin. Esimer-

kiksi John F. Kennedyn hautajaisissa soitettu Samuel Barberin *Adagio jousille* tunnetaan nyt laajasti surumusiikkina⁵. Alkuaan kappale oli osa jousikvartettoa, jolla ei ollut mitään erityistä tekemistä kuoleman kanssa. Teoksen soittaminen presidentin hyvästelemiseksi vahvasti surujuhlan vakavahenkisyyttä ja vaikutti jollain lailla lohduttavan saattoväkeä.

Läheinen ystäväni harrasti jazzia. Hänen hautajaisremoniansa lopuksi soitettiin Louis Armstrongin ”Potato Head Blues”⁶. Se oli uskomattoman liikuttavaa. Muistan sen eloisammin kuin melkein minkään muun tuolta päivältä. (Hedonistinen ”kuulojuustokakku”-malli ei tietenkään saisi mitään tolkkua tällaisesta.)

Tällaiseen asioihin musiikki kykenee mainiosti. Jotkin musiikin lajit sopivat erityisen hyvin iloiseen humuun tai sotilasnäytöksiin. Itse en suuremmin nauti moisista tapahtumista, mutta niillä on tärkeä sosiaalinen tehtävänsä monissa yhteisöissä. Minusta me kuitenkin kuuntelemme tai ainakin kuulemme nykyään liian paljon musiikkia. Koko asiaa halvennetaan soittamalla sitä kaikkialla kaupunkiympäristöissämme.

Mikä on jäänyt ymmärtämättä musiikissa? Mikä on valitettavin väärinkäsitys musiikista? Mikä on musiikkitieteen tai musiikin filosofian tärkein tavoite?

Vastaan näihin kerralla. Mielestäni tärkein yksittäinen ymmärtämättömyys on tämä: ei käsitetä, että musiikki, kuten kaikki taiteet, edellyttää – tai ainakin sen tulisi edellyttää tai houkuttaa esiin – tarkkaavaista kuuntelua. Tämän ei pitäisi olla hankala vaatimus, mutta vaikealta se näyttää monille ihmisille. En tarkoita asioista perillä olevaa kuuntelua muusikon tai tutkija-asiantuntijan malliin. Tarkoitan vain huomion kiinnittämistä musiikkiin vilkuilematta samalla kännykkää, juttelematta seuralaisen kanssa, lueskelematta lehteä ja niin edelleen. Useille ihmisille tämä tuntuu olevan lähestulkoon mahdotonta.

Olin hiljattain Lontoossa Ronnie Scottin jazzklubilla kuuntelemassa Lee Konitzia⁷. (Kirjoitin hänen kanssaan kirjankin taannoin.) Hänen musiikkiinsa ei ole kaikista

”Taidemusiikin kuunteleminen oli erityinen tilaisuus. Nyt se on kaikkialla ja me siitä pääsemättömissä. Siitä on tullut meille ongelma.”

yleisöystävällisintä, vaan se vetoaa pohtivanpuoleisiin jazzajiin. Faneista koostuva yleisö oli pääosin tarkkaavaista, toisin kuin klubin yleensä täyttävä äänekäs väkijoukko. Tästä huolimatta mukana oli ihmisiä, jotka olivat selvästi kyvyttömiä antamaan musiikille jakamattoman huomionsa. Yhtyettä johtava trumpettisti Dave Douglas kertoi minulle käyttävänsä aurinkolaseja jopa jazzklubilla, jotta ei niin häiriintyisi pienistä valoista, jotka sytyvät ja sammuvat⁸. Eikö puhelintaan voi edes tunniksi laittaa pois ja koettaa keskittyä kuunteluun, huomasiin miettiväni.

Nähtävästi vasta 1800-luvun alun Pariisissa konserttiyleisö alkoi kuunnella hiljaa. Olen kyllä varma, että kamarimusiikki oli ohjannut käyttäytymistä tähän suuntaan jo aiemminkin. Kuinka erilainen maailma olikaan tuolloin. Taidemusiikin kuunteleminen oli erityinen tilaisuus. Nyt se on kaikkialla ja me siitä pääsemättömissä. Siitä on tullut meille ongelma. Ennen joukkoviestinnän aikakautta musiikin jokapaikkaisuus tarkoitti sen kiinnittymistä osaksi ihmisten elämää: se oli kauppiaitten kailotusta, julkisia kuulutuksia, kirkonkelloja. Nyt sama musiikin kaikkiallisuus ilmaisee iPod-kuuntelijan yksilöllistä eristyneisyyttä.

Monien iPod-ihmisten päivittäisiä toimia säestää yhtäjaksoinen ääniraita. Kerran kun minulle häämötti tärkeän arvostelutekstin takaraja, koetin kävellä ympäri kaupunkia kuulokkeet korvilla. Se tuntui todella oudolta, ikään kuin olisin elokuvassa. Mutta jopa kaltaiseni ihmiset, jotka eivät käytä iPodia – minä en itse asiassa käytä mitään i-tuotteita – törmäävät *muzakiin* julkisilla paikoilla. Minä ainakaan en missään tapauksessa haluaisi kuunnella musiikkia kaiken aikaa. Se todella nakertaa kokemuksen arvoa. Nyt kun musiikkia on lähestulkoon aina kuultavissa, ihmiset eivät paradoksisesti enää osaa kuunnella sitä. Todella erikoista! Ihmettelen myös halukkuutta, jolla äänen laatu uhrataan mukavuudelle.

En kuitenkaan halua olla kulttuurituhon lähettiläs. Kuvaan mahtuu aina sitä sun tätä. Nykyään esimerkiksi kuunnellaan paljon enemmän jazzia, koska se on niin

suositua *muzakina*. Bill Evans, Charlie Parker, Thelonious Monk – näinkin vaativilla artisteilla on lusikkansa *muzakissa*⁹. Kysymykseen musiikkitieteen ja musiikinfilosofian päämäärästä en haluaisi antaa kaiken kattavaa vastausta. Vastauksissani tulee esiin asioita, joihin oppialojen tulisi mielestäni ottaa kantaa. Ne koskevat musiikkia taiteena sekä isolla että pienellä alkukirjaimella. Musiikin filosofian tulisi käsitellä sekä taidetta että filosofiaa, molempia yhdessä. Tämä on kovin vaikeaa, kuten Adorno huomasi.

Miksi meidän tulee yhä kuunnella Mozartia? Miksi olisi suositeltavaa tutkiskella Stockhausenin teoksia?

En ole varma, täytyykö meidän kuunnella Mozartia. Mutta jos pelkän puolivillaisen tutustumisen perusteella julistaa ”En ole kiinnostunut tästä”, hukkaa ensinnäkin valtavan nautinnonlähteen. Mozart on avainhahmoja länsimaisen musiikin suurenmoisessa ja perin inhimillisessä traditiossa: sen perintö rikastuttaa jokaisen elämää, joka ryhtyy sen kanssa tekemisiin ja harjoittaa sitä. Mozartin ja muun suuren musiikin kuunteleminen myötävaikuttaa ihmisen hyvinvointiin.

Stockhausen on myös suuri säveltäjä, oman aikakautemme tai juuri menneen ajan suuruuksia. Hänen musiikkinsa panee mainitsemani länsimaisen klassisen perinteen koetukselle ja siten mahdollistaa paremman ymmärryksen siitä. Tämän seikan tulisi vedota konservatiivisiin kuulijoihin. Muttei kuitenkaan pidä olla taiteellisesti vanhoillinen! Suurimman mielihyvän ja tyydytyksen saa kuuntelemalla kaikkien aikakausien, traditioiden ja paikkojen musiikkia, kaikenlaista musiikkia. Kuta enemmän – ja sinnikkäämmin – kuuntelee, sitä enemmän ymmärtää.

Miksi säveltäjissä on niin vähän naisia?

Tämä on erittäin vaikea kysymys! Ensinnäkin: miksi naissäveltäjiä on historiallisesti ollut niin vähän. Enähän se ei pidä paikkaansa. Mieleeni tosin palaa eräs luentotilaisuus tärkeiltä musiikkijuhlilla ei niin kovin kauan aikaa sitten: yleisö oli hätkähdyttävän miesvaltainen.

Tämä kertoo klassisen nykymusiikin silmätekevien koostumuksesta.

Luulin, että vastaus piilee lähes ylipääsemättömissä yhteiskunnallisissa esteissä, joita säveltäjiksi tahtovat naiset kohtaavat. Mesenaattien aikakaudella säveltäjät, kuten vaikkapa Haydn, työskentelivät ylimysten tai kirkon palveluksessa, eikä naisia voitu isänvaltaisessa yhteiskunnassa kuvitellaan moisiin toimiin. Naiset, jotka halusivat luoda musiikkia sen esittämisen sijaan, eivät saaneet julkaisukanavia teoksilleen. Siinä ei pahemmin sävellety. Clara Schumann, Robertin vaimo, ja Ruth Crawford Seeger, hiljattain edesmenneen Pete Seegerin äiti, herkesivät säveltämästä lähes kokonaan ollessaan perheellisiä. Ajatellaan Thea Musgravea, Judith Weiria, Gloria Coatesia, Rebecca Saundersia...¹⁰ Nämä nimet tuskin ovat kaikkien huulilla. Kuka elävä säveltäjä toisaalta olisi? Yhtä kaikki he ovat merkittäviä säveltaiteen luoja.

Nykyinen musiikkikäsitelmä muodostuu olennaisesti 1700–1900-lukujen länsimaisista aineksista – kuinka sitä voisi korjata muuttamalla aikoja ja paikkojen musiikeilla?

Sanoin edellä, että suurimman mielihyvän ja tyydytyksen saa kuuntelemalla *kaikenlaista* musiikkia. Koetan jatkaa tästä. Kun traditio ei ole tuttu – ajatellaan vaikkapa länsimaalaista kuuntelemassa kiinalaista tai japanilaista musiikkia – uppoutuminen auttaa pääsemään sinuiksi. Olen viime aikoina kuunnellut paljon eteläaasialaista klassista musiikkia, ja löydän sen rytmistä, sointiväristä ja improvisaatiosta yhteyksiä jazziin. Outo käy tutummaksi. Mitä enemmän kuuntelee, sen paremmin ymmärtää mitä musiikissa on meneillään. Britannian kaltaisissa maissa asumisesta on etua: etnisesti moninaisen yhteiskunnan piirissä altistuu väkevästi eri kulttuureille. Eteläaasialaisella musiikilla on tässä maassa suuri potentiaalinen kuulijakunta kautta kokonaisen kansainkirjon.

Vieläkö absoluuttisen tai autonomisen ja ei-absoluuttisen tai ei-autonomisen musiikin välinen erottelu on käypä väline musiikin ymmärtämisessä?

Adorno taisi tuon jaottelun keksiä tai ainakin sitä eniten miettiä. Minusta hän on 1900-luvun merkittävin esteetikko. Maksaa siis vaivan yrittää ymmärtää, mitä hän erottelullaan tarkoitti. Adorno ei varsinaisesti rinnastanut absoluuttista ja autonomista musiikkia, sen sijaan hän käyttää 'museotaiteen' käsiteluoitusta¹¹. Siihen kuuluvia klassikoita voidaan pitää absoluuttisena musiikkina, mutta ne ovat kuluneista ja klišeisistä esittämisistään tuotteistuneet ja käyneet epäautonomisiksi. Adorno tunnustaa tähdellisellä tavalla, että estetiikka itsessään sisältää sekä sosiologisen että "taidetta taiteen vuoksi"-ulottuvuuden. Mikään musiikki tai taide ei ole täysin autonomista. Markkinatalouden aikakaudella kaikki on jossain määrin tuotteistettua. Kysymys kuuluu, miten paljon – jos ollenkaan – taide pyrkii eroon asemastaan hyödykkeenä. En ole Adorno-tutkija, mutta olen koettanut kehittää hänen ideoitaan suuntiin, jotka tuntuvat hedelmällisiltä filosofisen estetiikan kannalta.

Mitä tutkitte parhaillaan?

Työstän rytmien estetiikkaa ja toimitan aihetta käsittelevää kirjaa Max Paddisonin kanssa. Ryhti on hieman laiminlyöty aihepiiri, filosofiassa nyt varsinkin, ja se herättää paljon vaikeita kysymyksiä. Olenkin jokseenkin jumissa tällä hetkellä: sain valmiiksi yhden artikkelin, ja tuntuu työläältä kehittää siitä seuraavia ajatuksia. Lisäksi teen kirjaa, joka koostuu keskusteluista brittiläisen pianonimprovisoijan Steve Beresfordin kanssa¹².

Mitä kuuntelette juuri nyt?

Laatiessani nidettä Beresfordin kanssa kuuntelen paljon hänen musiikkiaan. Palaan kuitenkin aina klassikkoihin, joita olen rakastanut nuoruudestani saakka. Vastikään löysin autostani väärin kuoriin unohtuneen CD:n: mainio kattaus alkuperäisiä sävellyksiä todella hienolta italialaiselta jazzpianistilta Salvatore Bonafedeltä¹³. Hän on selvästi saanut vaikutteita Evansilta, jonka minä korottaisin koko viime vuosisadan loppupuolen jazzpianomieheksi.

Evans tarjoaa oivan esimerkin siitä, että musiikkia täytyy todella kuunnella. Hankittuani ensikertaa hänen levyjään petyin, sillä minusta hänen teoksensa kuulostivat cocktailjazzilta. Kuinka hölmö olinkaan, ymmärsin täysin pieleen. Usein musiikki ei ole sitä, miltä se ensi alkuun vaikuttaa.

Kaikista syvällisin musiikki antaa uusia ajattelun aiheita joka kuuntelukerralla.

Toimittajien huomautukset

- 1 Ks. tästä Andy Hamilton, *Music and the Aural Arts*. *British Journal of Aesthetics*. Vol. 47, No. 1, 2007, 46–63.
- 2 *Aesthetics and Music*. Continuum, London 2007.
- 3 Steven Pinker, *How the Mind Works*. Norton, New York 1997, 534.
- 4 Ks. Bernard Williams, *Truth and Truthfulness*. Princeton University Press, Princeton 2002, 28. Vrt. Richard Wollheim, Professor Sir Bernard Williams (1929–2003). *The Independent* 17/vi/03.
- 5 Hautajaiset pidettiin pääkaupungissa Washingtonissa 25. marraskuuta 1963 vain kolme päivää Dallasissa tehdyn salamurhan jälkeen. Yhdysvaltalaisen säveltäjän Samuel Barberin (1910–1981) 1936 valmistunutta teosta ei itse asiassa kuultu John F. Kennedyn (1917–1963) hautajaisissa (ks. Irving Lowens, *Accurate Listing of Funeral Music*. *Washington Star* 1/xii/63), mutta tätä hänen suosikkikappalettaan soitettiin televisiossa heti kuolinuutisen yhteydessä ja jälkeen sekä leski Jackie Kennedyn (1929–1994) järjestämässä radioidussa konsertissa hautajaismaanantaina.
- 6 Kuunt. trumpettisti ja laulaja-lauluntekijä Louis Armstrong (1901–1971), "Potato Head Blues" (1927).
- 7 Yhdysvaltalainen altosaksofonisti ja säveltäjä Lee Konitz (s. 1927). Englantilainen tenorisaksofonisti Ronnie Scottin (1927–1996) 1959 perustama Ronnie Scott's Jazz Club toimii nykyään Frith Streetillä Lontoon Sohossa.
- 8 Yhdysvaltalainen trumpettisti-säveltäjä Dave Douglas (s. 1963).
- 9 Pianisti Bill Evans (1929–1980), saksofonisti Charlie Parker (1920–1955) ja pianisti Thelonius Monk (1917–1982) olivat yhdysvaltalaisia jazzsäveltäjiä ja -muusikoita.
- 10 Preussilainen Clara Schumann (1819–1896, o.s. Wiek) ja yhdysvaltalainen Ruth Crawford Seeger (1901–1953) olivat pianisteja ja säveltäjiä. Skottilainen Thea Musgrave (s. 1928) ja yhdysvaltalainen Gloria Coates (s. 1938) sekä englantilaiset Judith Weir (s. 1954), ja Rebecca Saunders (s. 1967) ovat säveltäjiä.
- 11 Ks. Theodor W. Adorno, *Esteettinen teoria* (Ästhetische Theorie, 1970). Suom. Arto Kuorikoski. Vastapaino, Tampere 2006.
- 12 Brittiläinen Beresford syntyi 1950.
- 13 Bonafede syntyi 1962.